

RESSENYES

El catalanisme i la cultura federal

Teresa Abelló Güell

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Pere GABRIEL, *El catalanisme i la cultura federal. Història i política del republicanisme popular a Catalunya al segle XIX*, Barcelona-Reus, Fundació Josep Recasens-Fundació Rafael Campalans-Emprius Club d'Opinió, 2007.

Aquest llibre es una recopilació de treballs sobre el republicanisme federal catalanista, publicats per Pere Gabriel durant la darrera dècada. P. Gabriel, prou conegut per tots pels seus treballs sobre l'obrerisme i l'anarquisme, analitza aquí diversos aspectes del republicanisme federal del segle XIX, esquerrà per definició i intencionadament catalanista. Amb rigor i extrema minuciositat, al llarg del llibre s'analitza el paper que van exercir els diferents grups republicans en la construcció de l'Estat liberal espanyol del vuit-cents, i es valora el component catalanista del federalisme a Catalunya i el caràcter excloent o la compatibilitat amb d'altres federalismes peninsulars. Es descriu el fracàs de la política federal en aquells anys i la participació dels republicans federals de les diferents escoles en les grans campanyes catalanistes, i s'analitza la construcció d'una cultura republicana, eminentment popular, sota el règim de la Restauració.

El 1868 el federalisme esdevingué la primera força política popular a Catalunya. El republicanisme federal posseïa unes sòlides bases organitzatives

i populars, i encara que el seu referent nacional era l'Estat espanyol, tenia un fort component catalanista i aspirava a trobar un encaix d'aquest particularisme en el nou Estat que sortia de la revolució. Les dificultats generades i el fort protagonisme adquirit pels republicans federals catalans durant el Sexenni, aviat van dividir quimèricament el moviment en «benèvols» i «intransigents», dualitat que es viurà tant en la reivindicació de postulats orgànics com en els plantejaments historicistes. El fracàs de la I República espanyola i l'adhesió de la classe obrera a l'apoliticisme van iniciar la decadència del moviment fragmentat en diverses tendències.

Pere Gabriel relata amb minuciositat la forja de l'espai cultural republicà, propi i individualitzat, al segle XIX. Analitza la cultura política dels republicanismes espanyol i català: un republicanisme que es mou entre el liberalisme progressista i el liberalisme democràtic. En defineix els dos models i entra a fons en les dècades centrals del segle XIX, època de polèmiques i debats teòrics sobre els nous valors i conceptes que sectors més populars anaven fent seus. Una època intel·lectualment molt rica en la qual les polèmiques polítiques i els nous valors com l'individualisme i el socialisme, possibilitaven unes relacions transversals entre diferents corrents, entre les quals hem de ressaltar l'existència d'unes relacions molt estretes entre moviment obrer i radicalisme democràtic, que a Catalunya es van mantenir al llarg del temps.

L'anàlisi del republicanisme no s'atura cronològicament en la liquidació del Sexenni, sinó que s'endinsa en la crisi del republicanisme després del desastre republicà. L'oportunitat política que significà la revolució de setembre del 1868 i les expectatives generades durant el Sexenni havien portat a la confrontació, ja esmentada, entre els republicans —els anomenats benèvols i els intransigents— que no feia sinó augurar la desfeta. Els grans líders van mantenir posicions allunyades entre ells, tant en l'àmbit espanyol com en l'específicament català. En aquell moment no es va aconseguir disciplinar i estructurar el moviment republicà i, liquidat el Sexenni i a mesura que ens endinsem en la Restauració, entorn dels grans noms es van anar dibuixant políticament i doctrinalment els diferents corrents republicans, ja clarament individualitzats uns dels altres.

El grans noms: Francesc Pi i Margall, Josep Maria Vallès i Ribot, Valentí Almirall i Josep Narcís Roca i Farreras, centren els diferents aspectes de la història políticocultural del republicanisme federal estudiada per Pere Gabriel.

El contrast entre les lectures republicanofederalistes que fan cada un d'ells en els discursos respectius resulta interessant i intel·lectualment engrescador. Per un costat Pi i Margall, cap i símbol auster i intransigent del federalisme espanyol, defensor d'un federalisme pactista i teoritzador d'un model econòmic reformista. Per un altre, Valentí Almirall, autèntic forjador del catalanisme d'esquerra i teoritzador de les aspiracions catalanes d'autogovern que va sistematitzar el catalanisme.

Més enllà de l'espai comú i les discrepàncies entre ambdós dirigents, P. Gabriel analitza la devoció popular per Pi i Margall, el seu paper com a dirigent polític i governant, l'evolució del seu pensament liberal i democràtic i la influència que va tenir a Catalunya. En la complexa anàlisi d'encontres i desencontres destaca la polèmica per l'encaix catalanista dintre del republicanisme federal entre Francesc Pi i Margall i Josep M. Vallès i Ribot, que s'havia de convertir en líder del federalisme pimargallià a Catalunya després de la mort d'aquell. Tot plegat ens posa davant la subtileza del debat intel·lectual sobre l'encaix de la «pàtria» catalana dintre l'Estat espanyol, des dels plantejaments més integradors de Pi i Margall fins al discurs independentista de Josep Narcís Roca i Farreras.

En definitiva, estem davant d'un recull d'articles que configuren un llibre ric i dens, amb una informació exhaustiva sobre aquesta etapa del republicanisme català. Més enllà dels textos de referència personal i biogràfica amb relació a Pi i Margall, Vallès i Ribot i, en menor grau, Almirall i Roca i Farreras, Pere Gabriel reflexiona amb tranquil·litat, entretenint-se a raonar el discurs, sobre la problemàtica de les diverses cultures republicanes —tant en el marc d'Espanya com de Catalunya— des de dues perspectives: la identitat política i la formació d'un espai cultural. Per un costat analitza el paper que tenen en cadascun dels diferents corrents i discursos republicans les afirmacions nacionals i identitàries; en aquest sentit Gabriel destaca el projecte catalanista federal de Josep M. Vallès i Ribot i el seu grup de joves seguidors, que va tenir una gran influència en el catalanisme de finals del segle XIX. Per l'altre, el nus de l'explicació se situa en el terreny de la sociabilitat; aquí el discurs té un caràcter més explícitament cultural, entorn de la configuració d'una cultura representativa pròpia, que va incidir, alhora, en la iconografia i mitificació del referent republicà i el catalanista.